

Kapitola VI

Hitlerovy koncepce a záměry v domácí politice

1. Hitlerova kritika demokracie

Jak dobře víme, byl Hitler rázným odpůrcem demokracie a usiloval o nahrazení této formy politicko-společenského zřízení formou jinou. Méně známé jsou nicméně argumenty, které pro kritiku demokratického systému používal, a především, jaký význam jednotlivým argumentačním linkám přikládal. Na následujících stránkách bychom proto rádi představili nejpodstatnější Hitlerovy námitky vůči demokracii. Průběžně přitom budeme narážet především na následující čtveřici témat:

- kritika „většinového principu“
- kritika „zájmové politiky“ (kritika pluralismu)
- demokracie jako forma vlády kapitálu
- demokracie jako znak úpadku a slabosti

Kritika „většinového principu“

Jeden z nejčastějších Hitlerových argumentů proti demokratické formě vlády míří přímo proti hlavnímu stavebnímu kamenu tohoto systému, totiž proti principu vět-

šinového rozhodování uplatňovanému především ve volbách. Hitlerův postoj k masám byl zjevně ambivalentní: na jedné straně masám přiznával důležitost v rámci moderní společnosti a chápal, že revoluční hnutí musí mít masový charakter; na straně druhé ale masy považoval za hloupé a neschopné kompetentního úsudku.

Skutečným smyslem demokracie, jak prohlásil již 28. července 1922, mělo být „stádní ovládnutí inteligence a skutečně živé energie silou mrtvé masy“.¹⁵¹⁴ A protože marxismus popírá „hodnotu jedince“ a myšlenku autority,

„znemožnil také svobodu pohybu a tvůrčí možnosti jedince, omezil vůdčího ducha a ochromil veškerý svobodný vývoj; na místo toho všeho nastupuje demokratický princip vlády většiny, který ale nakonec vždy bude znamenat vítězství obyčejných, horších, slabších a hlavně zbabělých a nezodpovědných. *Jedinec je ubit masami*“.¹⁵¹⁵

Hitlerův kritický přístup k většinovému principu opětovně souvisí s jeho sociálně-darwinistickou filozofií, neboť masy vždy považoval za „nezodpovědné“ a „zbabělé“, zatímco statečnost a hrdinství pro něho dokázala ztělesnit pouze „historická menšina“ a jedinec: „Všechna ta opravdová síla je vlastní jen několika málo lidem, jinak bychom ostatně neměli slovo ‚hrdina‘;“ prohlásil Hitler 30. října 1923 a pokračoval:

„Masy tvoří průměrní – a demokrati. Ale sto slepců nesloží jednoho vidoucího, tisíc zbabělců nedělá hrdinu, ani sto tisíc poslanců jednoho státníka. Zbabělý lid si za vůdce zvolí zase ty nejzbabělejší, aby si nemusel hrát na hrdinu, a hloupý lid zase ty nejhloupější, aby každý mohl mít pocit, že je přece jen o něco lepší než jejich vůdce. *Lid, který se podřizuje většinovým rozhodnutím, je předurčen ke zkáze*“.¹⁵¹⁶

Při popisu Hitlerova postoje k buržoazii jsme již narazili na to, že ji obviňoval ze „zbabělosti“, což bylo ostatně v souladu s jeho světovým názorem založeným na sociálním darwinismu. Jen tak totiž lze pochopit Hitlerovo „uctívání hrdinů“, které Vappu Tallgren velmi správně označuje za jeden z klíčových rysů jeho světového názoru.¹⁵¹⁷ Jelikož se ale masy neskládají z „hrdinských zjevů“, budou si také – podle Hitlerovy logiky – jako své zástupce ve volbách vybírat zbabělé poslance, kteří se

vyhýbají odpovědnosti. Během výslechu před lidovým soudem po puči v listopadu 1923 Hitler prohlásil, že rozhodnutí většiny budou „vždycky negativní. Jsou nízká, špatná. Rozhodnutí většiny jsou vždy projevem slabosti. Nakonec stejně zvítězí jenom ten, kdo umí tahat za drátky a většinu ovládne“.¹⁵¹⁸

Jaké zkušenosti Hitlera vedly k tomu, aby se stal tak zarytým odpůrcem parlamentní demokracie, se můžeme jen domnívat. V *Mein Kampf* nicméně píše, že (rakouský) parlament vždycky nenáviděl,

„[...] ale nikoli jako instituci samu o sobě. Naopak, jako člověk s citem pro svobodu jsem si jinou možnost vlády ani nedokázal představit, protože myšlenka na jakoukoli diktaturu by mi vzhledem k mému postoji k habsburskému dvoru připadala jako zločin proti svobodě a proti veškerému rozumu“.

Choval prý také určitý obdiv k parlamentu britskému.¹⁵¹⁹ Nelze ovšem s jistotou potvrdit, zda tomu tak skutečně bylo, či nikoli. Hitler totiž rovněž tvrdil, že se zpočátku stavěl negativně také k antisemitismu, a naopak pozitivně vnímal sociální demokracii,¹⁵²⁰ takže je možné, že i v tomto případě se jedná pouze o zručnou rétorickou taktiku, jak „obrátit“ čtenáře tím, že napíše příběh svého vlastního údajného „obrácení“. Hitler ve své knize píše, že byl od počátku nepřátelsky naladěný vůči rakouskému parlamentu, respektive že jej považoval za „nehodný velkého vzoru“, tj. britského parlamentu, neboť všeobecné volební právo vedlo k přehlasování německé většiny v habsburském státě. Poté, co se několikrát zúčastnil jednání parlamentu a odnesl si z nich pouze dojem chaotického zmatku, dospěl k rozhodnutí, že parlamentní demokracii je třeba zásadně odmítnout:

„To, co mě zarazilo a přimělo k tomu, abych vše znova promyslel jinak, byla zjevná absence jakékoliv osobní odpovědnosti [...] Cožpak není každý závazek odpovědnosti vázán na konkrétního člověka? Je ale možné v praxi činit hlavu vlády odpovědnou za skutky, jejichž myšlenku i provedení je třeba přičítat výhradně vůli a touze většiny lidu?“

Každý geniální čin na tomto světě měl být „viditelným protestem velkého ducha proti nehybnosti mas“. Věří snad někdo, ptá se Hitler ve svém textu, že „pokrok

v našem světě [...] se rodí v mozku většiny, a ne v hlavách jednotlivců“? Ale protože parlamentně-demokratický většinový princip vládnutí odmítá autoritu jednotlivce a „nahrazuje ji za velikost davu, hřeší tím proti základním principům aristokratické přirozenosti, protože jeho pojetí šlechty se v žádném případě neodráží v dnešní dekadenci našich horních deseti tisíc“. Parlamentní systém proto musí nutně vést k

„[...] neuvěřitelné záplavě celého politického života těmi nejpodřadnějšími jevy naší doby. Skutečný vůdce se raději stáhne z politické činnosti, která většinou nespočívá v tvůrčích činech a tvůrčí práci, než aby se věnoval jen vyjednávání a aktivitám ve prospěch většiny, ačkoli právě tahle činnost vyhovuje omezenosti ducha a přesně takové lidi také přitahuje“.

Skutečně schopné a geniální osobnosti by nakonec stejně odmítly být „lokaji hloupých a neschopných žvanilů, podobně jako v opačném gardu zástupci většiny, tedy hlouposti, nenávidějí nic horlivěji než ty schopné“. Pokud by se ale přesto někdy, výjimečně, našla skutečná osobnost, která bude připravena v rámci tohoto systému vládnout, bude z něj – pokud by se jí tedy vůbec podařilo dosáhnout nějaké rozhodovací pozice – okamžitě vytlačena sešikovanou frontou nezodpovědné většiny. Hitler ve svém textu následně ještě tvrdí, že schopnost politického uvažování širokých mas není natolik rozvinutá, aby byly schopny samy od sebe dospět k nějakým obecněji platným politickým názorům a vybrat ty, kteří je s nimi budou sdílet. Takzvané „veřejné mínění“ má přitom podle Hitlera být především výsledkem práce tisku, tudíž „politické mínění mas není ničím jiným než výsledkem někdy až neuvěřitelně vytrvalého a houževnatého zpracovávání duše a myslí“. Většina těch, kteří nakonec jsou zvoleni za poslance, nemá prý ve skutečnosti ani odbornost, ani kompetenci rozhodovat o otázkách projednávaných v parlamentu:

„Tím rozhodujícím faktorem bude vždy většina hloupých a neschopných, protože složení této instituce zůstává neměnné, zatímco problémy, které je třeba řešit, zasahují téměř do všech oblastí veřejného života, a proto by vyžadovaly neustálou obměnu poslanců, kteří je mají projednávat a rozhodovat o nich. Není možné, aby o dopravních otázkách rozhodovali ti samí lidé, kteří rozhodují třeba o otázkách vrcholné zahraniční politiky. Museli by to

být univerzální géniové, jací se ale v reálném životě za celá staletí sotva kdy objevili. Bohužel tady většinou nenajdeme žádné ‚chytré mozky‘, ale jen domyšlivé diletanty, kteří jsou stejně tak omezení jako nafoukaní, a pochybné intelektuální existence toho nejhoršího typu.“¹⁵²¹

Argumenty, jejichž prostřednictvím Hitler ve svých projevech na demokracii útočí, se stále opakují, až nakonec obvykle vrcholí obviněním, že masy nejsou schopny činit politická rozhodnutí a jsou manipulovány tiskem;¹⁵²² nikdy prý také neumějí být tvůrčí, neboť to je výhradně doménou jedince (např. vynálezce).¹⁵²³ Ale především: většina nikdy nedokáže reprezentovat energii, odvahu, prozíravost a předvídatost,¹⁵²⁴ ale vždy jen zbabělost, neschopnost, hloupost, nevědomost, průměrnost, slabost a polovičatost.¹⁵²⁵ Na vrcholu tohoto výčtu kritických argumentů tak na jedné straně stojí především obvinění z hlouposti a na straně druhé výtky na konto zbabělosti a slabosti.

Jako příklady, na nichž ukazoval nesmyslnost většinového principu, Hitler ve své propagandě obvykle uváděl armádu, ale zmiňoval i další oblasti. V projevu z 6. srpna 1927 tak například prohlásil:

„Nebo kdybych řekl, že armáda bude nyní řízena podle demokratických principů, což by znamenalo, že každá rota bude v budoucnu hlasovat, zda chce zaútočit, nebo nechce zaútočit, a většina bude rozhodovat o tom, jak a kde se bude útočit, čím se zaútočí atd. Nebo kdyby někdo prohlásil, že železnice budou odteď fungovat tak, že všichni železničáři začnou hlasovat o tom, jaké vlaky pojedou a kdy, a výhybkáři, že si odhlasují, jestli přehodit výhybky, nebo nepřehodit, tak by to bylo úplně stejné, jako kdyby dotyčný řekl: připravte se na kolaps. Vy samozřejmě víte, že postavit stát na tomhle principu není možné, což vám ale nezabrání v tom, abyste rozhodování nesvěřili do rukou většiny, což znamená, že jednání jedince, kterého si jinak tak vážíte, necháte na pospas hlouposti, na pospas většině.“¹⁵²⁶

Hitler se snažil dovést charakteristiku demokracie *ad absurdum* a zesměšnit ji tvrzením, že osud národa pak může třeba záviset na jednom jediném hlasu, třeba na hlasu nějaké „kovbojky Zenzi“. Podívejme se na výmluvnou ukázkou této Hitlerovy rétoriky:

„To znamená, že se může klidně stát, že se bude hlasovat třeba o tom, zda se má Německo vydat tou či onou cestou zahraniční politiky, a když dojde na hlasování, bude všechno nakonec záviset na jednom jediném člověku, a tím bude, řekněme, třeba nějaký Hieronimus Oberhuber, který rozhodne o německé zahraniční politice tak či onak. Ten člověk jenom odevzdá svůj hlas. Ale teď si ještě musíte představit, jak byl zvolen on sám! On byl totiž třeba také zvolen většinou jediného hlasu, který mu odevzdala jedna kovbojka. Tahle slečna Zenzi měla jít k volbám. Moc se jí nechtělo, ale díky nějakému tomu povzbuzení a pár radám se nechala přesvědčit, aby šla. Někdo jí řekl: zakroužkovat číslo 7. A tenhle náš Oberhuber vděčí za své zvolení právě tomuhle lístku. Dochází vám, že právě téhle dobré dámě by tedy měl být celý německý národ vděčný za své zahraničně-politické úspěchy? Takových slečinek přitom běhá po světě víc než dost. A najdeme je i v těch nejvybranějších rodinách.“¹⁵²⁷

Hitler tvrdil, že skutečně může být pravdou, že

„[...] ani opravdu moudří lidé nebudou schopni zcela porozumět některým obzvláště obtížným otázkám. Ale bylo by kapitulací vlády, kdyby právě takové problémy předala do rukou veřejného mínění a veřejných institucí. To by potom totiž znamenalo, že se domnívá, že masy budou mít více rozumu než sama vláda“.¹⁵²⁸

Jedním z důsledků tohoto Hitlerova uvažování ovšem byla rovněž skutečnost, že „plebiscity“, které se posléze ve Třetí říši konaly, neměly nikdy sloužit ke skutečnému rozhodování nebo snad k odhalení správného řešení, protože jinak by musely být potvrzením většinového principu, kterým pohrdal. Ačkoli tedy Hitler a další nacističtí vůdci sice brali výsledky takovýchto hlasování vážně, v popředí vždy stál – jak sám Hitler v četných projevech zdůrazňoval¹⁵²⁹ – především propagandistický efekt a demonstrace jednoty německého národního společenství vůči ostatním zemím. Při projevu k okresním říšským správcům ve Vogelsangu 29. dubna 1937 vysvětloval, že by lid neměl být zatěžován něčím, co už beztak zamotalo hlavu mnohem schopnějším jedincům:

„Uvedu vám jenom jeden příklad. Není možné, aby například nějaký stranický vůdce sám dumal nad nějakým rozhodnutím a diskutoval, řekněme, třeba se svým kolegou o něčem, na čem se ani ty nejlepší hlavy nedokáží jednoznačně shodnout; ale tenhle stranický vůdce se sebere, půjde a tohle rozhodnutí, na kterém se nemohl shodnout ani s těmi nejlepšími spolupracovníky, předloží k posouzení lidu. Jinými slovy řečeno, bude předpokládat, že lid bude chytřejší než on a kdokoli z jeho vybraných spolupracovníků.“¹⁵³⁰

Jako konkrétní příklad pak uvedl obtížné rozhodnutí před invazí do demilitarizovaného Porýní. V takové situaci by podle něj bylo naprosto nepřípustné zatěžovat podobným rozhodováním „malého lidského červíčka, který den co den chodí do práce a který ani při veškerém svém vzdělání, při všem svém rozhledu, při všech svých znalostech nemůže být schopen jakkoli posoudit skutečné důsledky těchto problémů“. Také ale připomněl, že i on sám uspořádal veřejné hlasování:

„Ale nejprve jsem něco udělal. Nejdřív jsem jednal, protože jsem prostě jenom chtěl zbytku světa ukázat, že německý národ za mnou stojí, právě o to mi šlo. Ale kdybych věděl, že se mnou nebude souhlasit veškerý německý lid, stejně bych tak jednal, nevyhlašoval bych ale žádné referendum. Prostě bych řekl: beru na sebe veškerou zodpovědnost. Přitom je ale zcela samozřejmé, že někdo to rozhodnutí udělat musí, někdo musí najít tu sílu, aby rozhodnutí udělal.“¹⁵³¹

Nyní už tedy známe klíčové argumenty, o něž se Hitlerovy kritické argumenty vůči základnímu demokratickému principu – tedy většinovému rozhodování – opíraly. Hitler nicméně dobře věděl, že demokratický systém se neomezuje pouze na hlasování, ale je založen stejně tak na stranách a zájmových skupinách, které mají za úkol uskutečňovat politickou vůli a formulovat zájmy a potřeby, čehož jednotlivci není schopni.

Hitlerova kritika pluralitního politického systému: obecné blaho versus „zvláštní zájmy“

Jedním ze základních přesvědčení pluralistické teorie společnosti je, že industriální společnost je provázána řetězcem protichůdných zájmů. Tato heterogenita je v ní široce akceptována a cílem rozhodně není dosažení homogenní společnosti. Obec-

né blaho pak podle zastánců teorie pluralismu nelze určit *a priori*, ale utváří se až *a posteriori* ze střetů jednotlivých sociálních skupin a vyjednaných kompromisů; obecné blaho je tedy výsledkem politické soutěže.¹⁵³²

Hitler demokratický systém přitom kritizuje především právě kvůli této tezi o společném blahu, které má automaticky plynout ze střetu jednotlivých individuálních zájmů. Podle jeho názoru musí být naopak obecné zájmy prosazovány a zastupovány spíše ze strany státu, a to proti specifickým zájmům jednotlivých zájmových skupin. To ale mělo být možné pouze v silném státě založené na „vůdcovském“ principu, v jehož čele budou stát muži, kteří mají jasnou představu o tom, co je pro obecné blaho dobré a nezbytné.

Ve svých projevech proto stavěl do protikladu třídní nebo stranickou politiku, která hájila pouze specifické zájmy jedné třídy nebo strany, a tím byla „pro lid škodlivá“, a „politiku lidovou“, která zastupovala „zájmy lidu jako celku“.¹⁵³³ Podle Hitlerova vyjádření z 18. října 1928 bylo třeba postavit se proti všem stranám, „které chtějí hájit převážně profesní zájmy“. Jedním z důvodů, proč Hitler takovouto politiku kritizoval, byl i jeho názor, že v pluralitní demokracii převažují krátkodobé zájmy nad těmi dlouhodobými a že jednotlivé strany a zájmové skupiny nejsou schopny dlouhodobé úkoly nutné pro budoucnost rozpoznat a řešit. Strany podle něho jednaly podle zásady – „Po nás potopa!“:

„Hlavně zkusme přijít na to, co všechno z toho můžeme hned teď vytřískat. Tohle je zásada hodná zločinců. A vede národ pomalu ale jistě do záhuby. Je proto zapotřebí říct: to, co děláte, je hřích. Vůbec nemyslíte na budoucnost. Ale jednou přijde den, kdy vás všichni budou proklínat.“¹⁵³⁴

Politické strany obvinil, že se vůbec nezajímají o dlouhodobé perspektivy a že svou malichernou každodenní politickou agendu ospravedlňují Bismarckovým výrokem, že politika je uměním možného. Bismarck přitom ale podle Hitlerových vyjádření z *Druhé knihy* měl „na mysli přesně vymezený a jasně daný politický cíl“. Bylo by proto nepřístojné snažit se mu vyčítat, že

„[...] svého životního díla dosáhl pouze shodou politických okolností, a nikoliv tím, že by každou situaci řešil sám s ohledem na jasně daný politický

cíl [...] Jeho nástupci přitom nemají žádné politické cíle, ale ani politické myšlení, a proto se tváří v tvář okolnostem jenom protloukají ze dne na den, přežívají z dneška na zítřek a svou politickou neschopnost a bezcílné tápání vydávají za umění možného a odvolávají se přitom na onoho muže, kterému – zčásti oni sami, zčásti jejich duchovní otcové – způsobili ty největší starosti a byli příčinou těch nejhorších bojů“.¹⁵³⁵

Zde se jasně vyjevuje zásadní kontrast mezi demokraticko-pluralistickou teorií společnosti a Hitlerovým pojetím politiky.¹⁵³⁶ V pluralistickém uvažování se politická rozhodnutí musí orientovat na *status quo* – a je proto možné usilovat pouze o marginální změny a řešení problémů se má dosahovat postupnou realizací dílčích kroků. V průběhu takového procesu se ovšem nehledají vhodné prostředky k řešení pevně stanovených cílů, nýbrž cíle se naopak přizpůsobují dostupným prostředkům. Nejdůležitější podněty pro politická rozhodnutí tak nevycházejí z vyšších, dlouhodobějších cílů, ale z aktuálních okamžitých problémů.¹⁵³⁷ A právě proti takovému politickému „plácání se v bahně“ se Hitler snaží vymezovat.

V jedné z předcházejících kapitol jsme už v jiné souvislosti také uváděli jistý Hitlerův výrok, v němž se ostře ohrazoval vůči vlivům, které na politiku mají ekonomické zájmové skupiny.¹⁵³⁸ Zároveň se tím ale vymezuje i vůči pluralistickému pojetí demokracie, neboť to považuje vliv ekonomických zájmových skupin za legitimní a nezbytný. V zásadě tak oponuje názoru, že „osud obce se odvíjí od osudu jednotlivce“, který hájily tradiční třídní strany. Pro něho byl naopak primární osud celku, tedy společné blaho. „Ke zlepšení života jednotlivce nebo jednotlivých skupin lidu nelze přistoupit, dokud se nezlepší život celého Německa jako národa a státu.“

Na tento Hitlerův názor jsme ostatně již narazili, když jsme se seznamovali s jeho kritikou volného trhu v rámci ekonomického systému: zájmy celku převládají nad zájmy jednotlivců a mají být závislé především na potřebách státu jako celku, nikoli naopak. Pluralistická sociální teorie naproti tomu předpokládá, že zájem celku nelze definovat *a priori*, ale vzniká až jako výsledek vyjádření rozmanitých individuálních zájmů (stran a zájmových skupin). Hitler naproti tomu ve svých projevech často tvrdil, že národně-socialistické hnutí „nehájí žádné jiné zájmy než zájmy německého národa jako takového“,¹⁵³⁹ což také mělo znamenat, že je zásadně proti jakékoli zájmové politice. Ostatním stranám naopak vytýkal, že „nikdy nebyly

skutečnými zástupci národa, ale vždy hájily dílčí zájmy“, čímž tedy ve skutečnosti myslely „především a hlavně na sebe“. ¹⁵⁴⁰

Před Wagenerem Hitler vyjádřil rovněž lítost nad tím, „jak málo je lidí, kteří mají na zřeteli celek. Všude je nějaký střet zájmů, každý si vykládá věci ve svůj prospěch a podle svých šancí na úspěch“. ¹⁵⁴¹ Při jiném setkání se Wagenerovi svěřil, že v „socialismu, který přijde“, půjde vždy jen „o celek, o národní společenství, o lid“. Jednotlivec měl hrát pouze podřadnou roli a měl být připraven se obětovat, „pokud to bude vyžadovat společenství, pokud to bude pro dobro celku“. ¹⁵⁴²

Hitler chápal socialismus jako bezpodmínečné prosazování zájmů celku bez ohledu na zájmy jednotlivců a skupin. Socialismus podle Hitlerových slov, která zazněla v projevu z 5. listopadu 1930, měl přinést to, že

„[...] správné bude nyní to, co bude ku prospěchu celku, nikoli jednotlivci [...] Celek je na prvním místě, on je tím nejpodstatnějším, jen díky celku dostává jednotlivec svůj podíl na životě, a jestli jeho zájem není v souladu se zákony celku, pak mu musí zdravý rozum dát jasně najevo, že zájem celku má vždy přednost před jeho osobními zájmy“.

Pro Hitlera tedy socialismus znamenal „podřízení se jednotlivce“ a jeho zájmů ve prospěch celku. Jistý ekonom, který se ho snažil konfrontovat s myšlenkou, že správná je přesně opačná cesta, tedy že prospěch celku vyplývá z toho, co prospívá jedinci, měl v jeho podání „stavět věci na hlavu“. ¹⁵⁴³ Hitler tedy stavěl takto chápaný princip socialismu do jasněho protikladu k parlamentní či pluralitní demokracii. V projevu z 8. listopadu 1930 to definoval následovně:

„Socialismus znamená ve své nejdokonalejší a nejhlubší podstatě toto: hájit zájmy celku před zájmy jednotlivce, proto tedy nepovažují za nutné, aby byly upřednostňovány zájmy jednotlivce, ale naopak chci upřednostnit zájmy celku. Pokud upřednostníme zájmy celku, budou tím zaručeny i zájmy jednotlivce, protože pokud zavládne egoismus, pak se nezhroutí jenom jednotlivce, ale zhroutí se především celek, který pak zničí jednotlivce.“ ¹⁵⁴⁴

Po uchopení moci označil Hitler za klíčový úkol především nastolení autority, která

„[...] musí být nezávislá na momentálních závanech ducha doby, a především musí být nezávislá na proudech, které přináší ekonomicky omezený a do sebe zahleděný egoismus. Musíme vybudovat takové vedení státu, které bude představovat skutečnou autoritu, autoritu, která nebude závislá na žádné společenské třídě.“¹⁵⁴⁵

V Hitlerově pojetí totiž pouze taková autorita mohla být schopna účinně postavit obecný zájem proti individuálním egoistickým potřebám. Z těchto předpokladů vychází také jeho názor, který jsme představili v kapitole IV.4 (viz stranu 326), a to že političtí funkcionáři by měli být ekonomicky nezávislí, tj. neměli by zastávat funkce v dozorčích radách apod. A podobně tomu mělo být například i při prosazování státem kontrolované ekonomiky. Hitler zastával názor, který jasně formuloval například ve svém projevu v Říšském sněmu 30. ledna 1934:

„[...] Nesmírné úkoly, které před nás kladou nejen současné ekonomické obtíže, ale také kritické pohledy do budoucnosti, bude možno vyřešit pouze tehdy, když nad egoistickými zájmy jedince převládne zájem všech a vůle celku bude mít poslední slovo.“¹⁵⁴⁶

Hitler nepochybně vnímal, že v moderní průmyslové společnosti existuje množství rozdílných zájmů. Přesto Hitler i v podmínkách kapitalistické ekonomiky a demokratické politiky, kde stát podle jeho názoru nemá dostatečnou nezávislost a autoritu k prosazování obecných zájmů proti zájmům jednotlivců, uznával – jak jsme ostatně již viděli – například legitimitu odborů jakožto nezbytného korektivu egoistického obhajování ekonomických zájmů ze strany kapitálu. V závěrečném projevu na říšském sjezdu strany v roce 1934 také prohlásil, že i v národně-socialistickém státě je třeba „najít rovnováhu mezi pochopitelnými a přirozenými zájmy rozdílných životních potřeb“. Tato rovnováha by přitom ale rozhodně neměla být „výsledkem machinací parlamentních šmelinářů“, ale „měla by být výsledkem spravedlivého posouzení toho, co může každý jednatel učinit v rámci zájmu celku, který je definován suverénní vládou odpovědnou pouze vyšším obecným zájmům“.¹⁵⁴⁷

12. března 1936 Hitler prohlásil:

„I já samozřejmě vidím a viděl jsem různorodé zájmy, které v našem lidu existují. Vidím všechny ty obyvatele měst, řemeslníky, zemědělce, zaměstnance, podnikatele a chápu, že jsou všichni přesvědčení, že musí své vlastní zájmy hájit každý svým vlastním způsobem. Dobře ale také vím, že pokud se takovéto hájení vlastních zájmů zvrhne, nikdo nakonec své zájmy neuspokojí, ale všichni si je navzájem zničí. Já oproti tomu zastávám názor, že režim musí být na všech těchto zájmech nezávislý. Musí mít na paměti především zájem celku a hájit před ním individuální zájmy jednotlivců.“¹⁵⁴⁸

Národně-socialistické vedení státu, konstatoval Hitler na říšském sjezdu strany v roce 1936, je „natolik suverénní a natolik nadřazené všem ekonomickým vazbám, že v jeho očích jsou pojmy jako ‚dělník‘ a ‚zaměstnavatel‘ zcela zanedbatelné. Z pohledu vyšších zájmů lidu neexistuje žádný zaměstnavatel, ani zaměstnanec, ale pouze ti, kdo jsou pověřeni úkoly ve jménu celého národa“.¹⁵⁴⁹ Všichni se tak mají bezpodmínečně podřídit autoritě národně-socialistického státu a vykonávat svou činnost výhradně v rámci jím stanovených vyšších cílů. Sám sebe pak Hitler označil za „muže, který s bezohlednou rozhodností ochrání vyšší, společné zájmy národa, založené na rozumu a realitě, proti egoismu jednotlivců“.¹⁵⁵⁰ Touto definicí vztahu mezi individuálními a společnými zájmy zároveň charakterizoval svůj postoj k pluralitní demokracii. Zájmy celku jsou závazně definovány národně-socialistickým státem a jeho vůdcem. Ten je schopen „obecné blaho“ rozpoznat a je schopen ho celou svou autoritou prosazovat navzdory všem zájmovým skupinám.

V již vícekrát zmiňovaném projevu k okresním říšským správcům ve Vogelsangu z 29. dubna 1937 hovořil Hitler také o svém pojetí státu v protikladu ke koncepci demokratického systému. Vycházel z toho, že světová demokracie prochází krizí:

„Protože to, co dnes chápeme pod slovem ‚stát‘, to, co se nám jeví jako skutečnost, kterou označujeme jako *stát*, je nejpřirozenějším protikladem k pojmu demokracie. Tento stát vznikl – a všechny státy tak vznikly – tím, že dokázal překonat čistě osobní zájmy a vůli jednotlivce. Dlouhodobě se ale nemůžeme vyhnout krizi, která z takové dichotomie nutně musí vyplynout [...] Tento boj, který já nazývám krizí demokracie, je nevyhnutelný a nastane, nevyhnutelně nastane, ve všech státech světa, nějaká ta dekáda sem nebo tam

nehraje žádnou roli [...] Je jisté, že stát nemůže dlouhodobě existovat, pokud ho bude řídit parlamentní demokracie. To je naprosto jisté. A jisté také je, že rozpor mezi parlamentní demokracií a státem musí nutně vést ke krizi, k napětí, a tudíž, jednoho dne, pak i k uvolnění tohoto napětí.“¹⁵⁵¹

Hitler tedy předpokládá antagonistický rozpor mezi pojmy „stát“ a „demokracie“. Podstatou pojmu „stát“ má být rozpuštění individuálních zájmů v zájmu vyššího řádu, zatímco podstatou pojmu „demokracie“ je snaha postavit do centra pozornosti právě tyto partikulární zájmy. Z tohoto rozporu pak Hitler vyvozuje nutnost nahradit demokracii autoritářským společenským zřízením. Takovýto autoritářský stát pak bude moci legitimizovat své nároky vůči jednotlivcům odkazem na vyšší a obecnější zájmy lidu.

„Nikdy nedopustíme, aby se cokoli v našem lidovém státě stavělo nad autoritu lidového státu. Ať to bude cokoli, dokonce ani církvi to nepovolíme. I tady bude platit pevná zásada: nade vším stojí autorita státu, onoho živého národního společenství. Této autoritě se musí všechno podřídít. Pokud se někdo pokusí proti této autoritě postavit, bude nakonec nucen se před touto autoritou tak či onak podvolit! V úvahu přichází jen jedna jediná autorita, a tou může být pouze autorita státu. To vše ale zároveň za podmínky, že tento stát sám uzná za svůj nejvyšší cíl jen a pouze zachování, ochranu a slávu svého lidu.“¹⁵⁵²

Tato poslední poznámka je přitom pro Hitlerův světonázor zásadní, neboť na rozdíl od etatistické tradice přiznává státu nárok na autoritu pouze tehdy, pokud slouží „zájmům svého lidu“: pokud tento účel neplní, má lid – jak jsme si podrobněji ukázali v kapitole II.2 (viz stranu 121) – právo, ba dokonce povinnost se proti takovému státu vzbouřit.

Hitler navíc své pojetí státu, který chápal jako alternativu k demokratickému systému, označil za „lidový stát“: „Bývalý třídní nebo kastovní stát se proměnil v německý lidový stát. Stát, který byl dříve řízen a ovládán zájmy dílčích skupin, se nyní stal říší, která je výhradním majetkem německého lidu.“¹⁵⁵³ Jak tedy Hitler prohlásil v projevu z 31. ledna 1941, národně-socialistický myšlenkový svět znamenal

„[...] překonání individualismu [...] ale nikoli v tom smyslu, že by omezoval svobodu jednotlivce, nebo bránil jeho iniciativě, ale výhradně v tom smyslu, že nad svobodou jednotlivce a nad každým jeho činem bude vždy stát společný zájem a že tento společný zájem omezuje, určuje, v případě potřeby brání a když bude třeba, tak také rozkazuje“.¹⁵⁵⁴

Dovolíme si na tomto místě znovu shrnout naše dosavadní zjištění: Hitler tedy neodmítá jenom princip většinového rozhodování, ale také celý systém pluralitní demokracie, v níž spolky a strany zastupují a hájí zájmy určitých skupin. Argumenty, které při své kritice pluralismu používá, nejsou ani jednoznačně „pravicové“, ani „levicové“, a to jednoduše proto, že levicová a pravicová kritika pluralismu se v mnoha bodech setkávají. Zatímco konzervativní kritika pluralismu se soustřeďuje na koncept obecného blaha, které je definováno státem, marxistická kritika předpokládá, že údajný pluralismus demokratického systému pouze zakrývá skutečnou nadvládu zájmů kapitálu. Tento názor přitom sdílel i Hitler, když kritizoval demokracii jako formu vlády kapitálu.

Demokracie jako forma vlády kapitálu

V projevu z 9. června 1927 Hitler zkritizoval současný systém:

„Ve skutečnosti dnes nevládne lid, ale kapitál. Netvrďte mi, moji drazí levicoví soudruzi, že snad vládnete vy! Kolik Němců má vůbec představu o politickém životě? Každý zná jen to, co se píše v těch jeho novinách, zná jen to, co si přečte. Ale noviny nepíše lid, nýbrž senzacechtiví ‚pisálci‘, které při životě udržuje kapitál.“¹⁵⁵⁵

18. září 1928 zase prohlásil, že socialisté nedosáhli svého cíle, protože „kapitalistická myšlenka je dnes ve světě rozšířena více než kdy dřív [...] Nikdo přece nevěří, že velkokapitál byl smeten. Vládne dnes [...] ještě nestydatěji než kdykoli předtím“.¹⁵⁵⁶

V demokratickém státě se prý, jak se dočteme v Hitlerově *Druhé knize*, politické rozhodovací procesy odehrávají pod tlakem

„[...] veřejného mínění vytvářeného politickými stranami a tiskem, kteří zase dostávají vyšší pokyny od těch, co tahají za nitky, a přitom se drží